

Stortok

Spelet i korthet

Stortok är ett kortspel för två till fem deltagare. Korten spelas till stick som vänds bort när alla har spelat till sticket. Den som inte kan sticka måste plocka det senaste kortet. Det gäller att snabbast möjligt göra sig av med sina kort. Den som sist sitter med kort kvar på handen har förlorat.

Stortok är känt sedan 1825. Reglerna nedan bygger i huvudsak på en beskrivning av Ulf Schenkmanis.

Kortlek och kortens rangordning

Stortok spelas med en vanlig kortlek där korten under sex har tagits bort, så att 36 kort återstår. Kortens rangordning är den vanliga, från högst till lägst: ess, kung, dam, knekt, tio, nio, åtta, sju och sex.

Giv

Given går liksom spelet i övrigt medsols. Givaren delar ut fem kort var, först ett varv med tre kort och sedan ett varv med två kort. Nästa kort slås upp. Färgen på kortet anger trumf, och den andra färgen i samma kulör blir lågtrumf. Om till exempel spader slås upp, blir spader trumf och klöver lågtrumf. Kvarvarande kort bildar talongen. Uppslagskortet räknas som talongens understa kort.

Spelet av korten

Förhand spelar ut till det första sticket, och turen att spela till sticket går vidare medsols. En spelare som står på tur kan antingen sticka föregående kort eller plocka upp det. Om föregående kort inte är en lågtrumf eller trumf, sticks det av alla högre kort i samma färg och av alla kort i lågtrumf- och trumffärgen. Om föregående kort är en lågtrumf, sticks det av alla högre kort i lågtrumffärgen och av alla kort i trumffärgen. Om föregående kort är en trumf, sticks det bara av högre kort i trumffärgen.

Om en spelare inte kan eller vill sticka föregående kort, måste hen plocka upp kortet på handen. Övriga kort som har spelats till sticket deltar inte längre i spelet, utan läggs med baksidan upp i en separat hög för kastkort. Nästa spelare medsols spelar ut till ett nytt stick.

Om alla spelare som var kvar i spelet vid utspelet till ett stick har spelat varsitt kort till sticket, är det komplett. Den spelare som sist spelade till sticket vänder bort korten och lägger dem i högen för kastkort. Detta kallas för att göra *avstick*. Samma spelare som gjorde avstick spelar sedan ut till nästa stick. Om spelaren som gjorde avstick spelade sitt sista kort till sticket, går rätten att spela ut vidare medsols (och så vidare, om även nästa spelare spelade sitt sista kort).

En spelare som spelar ut till ett stick eller spelar ett kort till ett påbörjat stick skall dra det översta kortet från talongen och ta upp det på sin hand. Notera att även en spelare som sitter med fler kort än hen fick i given, skall dra ett nytt kort i detta läge. När talongen är slut, spelar spelarna vidare med korten på handen.

Avslutning

En spelare som spelar sitt sista kort har gått ut och deltar inte längre i spelet. När den näst sista spelaren som är kvar i spelet spelar sitt sista kort, är given slut. Den kvarvarande spelaren har förlorat och är ”stortok”. Om man spelar flera givar, skall den som blir stortok i en giv vara givare i nästa.

Varianter

Det finns en variant av stortok från 1847 som skiljer sig från ovanstående regler på två punkter. En spelare som plockar måste plocka upp *samtliga* kort i sticket och dessutom *samtliga* kort i högen för kastkort. Nytt utspel görs sedan av den spelare som sist stack, det vill säga av närmaste aktiva spelare i riktning *motsols* från den som plockade. (Spelet går fortfarande medsols. En spelare som plockar konfronteras således omedelbart med ett nytt kort, som måste stickas eller plockas.)

Det bör påpekas att slutspelet mellan de två sista spelarna kan bli utdraget, när man spelar på det här sättet. En skrift om folklivet i Åkers och Rekarne härad skriver om slutfasen i stortoker: ”*Nu hänger hyndan på gårdsgården*, och är det kunniga spelare så kan det dröja länge; men endera måste till sist få alla korten och bli toker.”

Det finns ytterligare en variant som har beskrivits i litteraturen från 1800-talet. Alla 52 korten i leken används. Det finns ingen talong, utan alla kort delas ut med en gång så långt de räcker. I första vändan ges tre kort var, sedan ges korten ett och ett. Det sist utdelade kortet vänds upp och anger trumf (och därmed även lågtrumf). En spelare som plockar måste plocka upp samtliga kort i sticket och i högen för kastkort. Nytt utspel görs av den närmaste aktiva spelaren i riktning medsols från den som plockade (det vill säga av samma person som i Schenkmanis beskrivning).

Källor

1. Algot Werin (red.), *Samlade skifter av Erik Sjöberg* (Albert Bonniers förlag, Stockholm, 1932), sid. 8.
2. Ulf Schenkmanis, *Kortspel & patienser* (ICA bokförlag, Västerås, 1988), sid. 252–253.
3. Karl Johan Lindskog, *Ny och fullständig svensk spelbok* (D.F. Bonniers förlag, Göteborg, 1847), sid. 239.
4. *Hand-bibliothek för sällskapsnöjen, eller systematiskt ordnande spel, lekar och konster: Första delen, Tredje häftet* (L.J. Hjerta, Stockholm, 1839), sid. 369.
5. Ludvig Teodor Öberg, *Nyaste Spelbok* (J.W. Lundberg, Stockholm, 1858), sid. 169.
6. Gustaf Ericsson och Magdalena Hellquist, *Folklivet i Åkers och Rekarne härad: 2. Livet i helg och söcken* (Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, Uppsala, 1990), sid. 165.